

ביה"ס לקולנוע וטלוויזיה ע"ש סטיב טיש
הפקולטה לאמנויות ע"ש יולנדה ודוד כץ
אוניברסיטת תל אביב

פרקים בקולנוע התיעודי הישראלי / ד"ר שמוליק דובדבני
Milestones in Israeli documentary
סמסטר א' תשפ"ז
2 ש"ס

טלפון: 5440032-054

דואר אלקטרוני: duvdeva@tauex.tau.ac.il

שעות קבלה: לפי תאום מראש בדוא"ל

תיאור הקורס

הקורס יספק, בראש ובראשונה, מיפוי של הקולנוע התיעודי הישראלי – ברמה ההיסטורית, התמאטית וההפקתית (קרנות, גופי שידור, פסטיבלים וכו'). נקודת המוצא תהיה סרטי הריאליזם הציוני של נתן אקסלרוד, ברוך אגדתי והלמר לרסקי, שליוו ותיעדו את המפעל ההתיישבותי בארץ, ושימשו למעשה אמצעי שביקש להטמיע את האידיאולוגיה החלוצית של ביטול קיומו של היחיד בפני הקולקטיב והישגיו, וכן את האופטימיות סביב החברה הישראלית המתחדשת.

נדון בהמשך גם בחלופה שקמה לסרטי התעמולה וה"מטעם" הללו בדמותו של קולנוע תיעודי מודרניסטי המבליט גם את ההיבטים הצורניים והאקספרימנטאליים, ומבכר מבע לירי ואישי יותר על פני השיח הציוני הקולקטיבי. קולנוע זה מזוהה בעיקר עם שמותיהם של דוד פרלוב, דוד גרינברג, יצחק צפל ישורון, אמיל מילק קנבל, יכין הירש ומיכה שגריר.

נעמוד גם על מקומה המכריע של הטלוויזיה הישראלית בכל הנוגע להתפתחות דפוסי העשייה והשידור, וביחסים שבין תיעוד לפוליטיקה הנובעים מהיותה גורם הפקתי מכריע בשנות השבעים. בשלב זה עולים לדיון נושאים ביקורתיים רבים וכאלה שהדיון בהם עד אז היה בחזקת טאבו (הכיבוש, מעמד האישה, הפער החברתי-עדתי, סמים וכו'). בנוסף, נדון ביצירה התיעודית הנשית דרך בחינת סרטיהן של רחל חלפי ומירה המרמיש.

לסיכום, נצביע על התמורות שחלו בנוף הקולנוע התיעודי בארץ בעקבות פריצתו של הערוץ השני והקמתה של הקרן החדשה לקולנוע וטלוויזיה (שניהם ב-1993). שינויים אלה לא רק הביאו לריבוי משמעותי במספר ההפקות הדוקומנטריות בארץ, אלא הרחיבו את מגוון הנושאים שנדונים מאז בתחומי הקולנוע התיעודי, ומהווים נדבך חשוב בשיח הרב-תרבותי שמתנהל בארץ למין ראשית שנות התשעים.

The course maps Israeli documentaries – both historically and thematically. The starting point is the Zionist realism – the films of Nathan Axelrod, Baruch Agadati and Helmar Ierski who documented early pioneering project in Palestine. We then focus on the emergence of modernist documentary filmmaking – most notably, the films of David Perlov and David Greenberg, the critical and radical documentaries produced during the first decades of Israeli television, and the changes that occurred due to the founding of Channel 2 and the New Israeli Foundation for Cinema and TV in 1993.

חובות הקורס

נוכחות, השתתפות, צפייה בסרטים וקריאת מאמרי החובה – מעבר ל-3 היעדרויות לא מוצדקות לא יינתן ציון

שיעור מס' 1: הפרה-היסטוריה של הקולנוע התיעודי הציוני – יעקב בן דב

צפייה: עבודה (הלמר לרסקי, 1935)

קריאת חובה:

Ashkenazi, Ofer. 2016. "The Symphony of a Great Heimat: Zionism as a Cure for Weimar Crisis in Lerski's *Avodah*." In *Three-Way Street: Jews, Germans and the Transnational*, edited by Jay Howard Geller and Leslie Morris, 91–121. Ann Arbor: University of Michigan Press.

שיעור מס' 2: ראשיתו של הריאליזם הציוני – אקסלרוד, אגדתי, לרסקי

צפייה: זאת היא הארץ (ברוך אגדתי, 1935), לחיים חדשים (יהודה להמן, 1935) – קטעים. הבלתי לגאליים (מאיר לוין, 1947)

קריאת חובה:

Shoham, Hizky. 2011. "Of Other Cinematic Spaces: Urban Zionism in Early Hebrew Cinema." *Israel Studies Review* 26, no. 2 (Winter): 109–131.

שיעור מס' 3: תיעוד בשירות האומה – קולנוע "מטעם" וסרטי הגופים המוסדיים (שירות הסרטים, ההסתדרות)

צפייה: עיר האוהלים (אריה להולה, 1951), מחנה בערבה (נתן גרוס, 1953), אשדוד 1961 (הלגה קרנסטון, 1961) – קטעים. יומן – פרק ראשון (דוד פרלוב, 1973-1983)

קריאת חובה:

דובדבני, שמוליק, 2010, גוף ראשון מצלמה. ירושלים: כתר, 52-21

שיעור מס' 4: מודרניזם בקולנוע התיעודי הישראלי – דוד פרלוב

צפייה: בירושלים (דוד פרלוב, 1963)

ביבה (דוד פרלוב, 1977)

קריאת חובה:

Kovács, András Bálint. 2007. *Screening Modernism: European Art Cinema, 1950–1980*. Chicago: University of Chicago Press, 7–32.

שיעור מס' 5: מודרניזם בקולנוע התיעודי הישראלי – דוד גרינברג, אורי זוהר

צפייה: שער הגיא (דוד גרינברג, 1965), מוכשר בלי ראש (דוד גרינברג, 1963) הקרב על היעד (אורי זוהר, 1964), מתרסים (רם לוי, 1969)

קריאת חובה:

דובדבני, שמוליק. 2023. המודרניים הראשונים. תל-אביב: עם עובד, 99-85, 111-100

שיעור מס' 6: חלוצי הטלוויזיה הישראלית – קירשנבאום, לוי, דר ואחרים

צפייה: מאיר (אסתר דר, 1976) – קטעים. רימון בעזה (מרדכי קירשנבאום, 1970)

קריאת חובה:

דובדבני, שמוליק, 2023. המודרניים הראשונים. תל-אביב: עם עובד, 248-237

שיעור מס' 7: סוגיות אתיות בקולנוע תיעודי פוליטי – בורשטיין, גיתאי, נאמן

צפייה: אני אחמד (אבשלום כ"ץ, 1966), ליבוביץ' במעלות (יגאל בורשטיין, 1982) – קטעים. יומן שדה (עמוס גיתאי, 1982)

קריאת חובה:

דובדבני, שמוליק. 2023. המודרניים הראשונים. תל-אביב: עם עובד, 229-236, 249-254

שיעור מס' 8: "פריצת" הערוץ השני והקמתה של הקרן החדשה (שינויים בתנאי ההפקה)

צפייה: בית שאן – סרט מלחמה (דורון צברי ורינו צרור, 1996)

קריאת חובה:

צימרמן, משה. 2003. "עלייתו ונפילתו של הקולנוע הישראלי החדש", בתוך: חור במצלמה: עיונים בקולנוע הישראלי. תל-אביב: רסלינג, 89-114

שיעור מס' 9: השואה בקולנוע התיעודי הישראלי – סרטי "הדור השני" (לב, בן-דור, רייבנבך)

צפייה: בגלל המלחמה ההיא (אורנה בן דור, 1988), הוגו (יאיר לב, 1989) – קטעים. הבחירה והגורל (ציפי רייבנבך, 1993)

קריאת חובה:

פרידמן, רזין מיכל. [2005] 2022. "עדות לטובת העדים: סרטה של ציפי רייבנבך הבחירה והגורל". המבוך הכפול: זיכרון, זהות ואסתטיקה בקולנוע (סנדרה מאירי, עורכת). עומק שדה: סדרת טיש לקולנוע וטלוויזיה, תל-אביב: עם עובד וביה"ס לקולנוע וטלוויזיה ע"ש סטיב טיש, אוניברסיטת תל-אביב, 25-35.

שיעור מס' 10: קולנוע תיעודי נשי – רחל חלפי, מיכל אביעד, יולי כהן

צפייה: שידוכין (רחל חלפי, 1970), המחבל שלי (יולי כהן גרשטל, 2002) – קטעים. ירית פעם במישור (מיכל אביעד, 1996)

קריאת חובה:

דובדבני, שמוליק. 2010. גוף ראשון מצלמה. ירושלים: כתר, 160-182

שיעור מס' 11: הקולנוע התיעודי האישי (גורן, קציר, מוגרבי)

צפייה: יום הולדת שמח, מר מוגרבי (אבי מוגרבי, 1999)

קריאת חובה:

דובדבני, שמוליק. 2010. גוף ראשון מצלמה. ירושלים: כתר, 114-133

שיעור מס' 12: הקול המזרחי בקולנוע התיעודי הישראלי

צפייה: מבעד לרעלת הגלות (דוד בן שטרית, 1992)

קריאת חובה:

אלוש-לברון, מירב. 2008. "הזיכרון המזרחי והדומיננטה הציונית: קולות מן השוליים בקולנוע תיעודי עכשווי". ישראל 14 (סתיו תשס"ט), 127-150

שיעור מס' 13: קולנוע תיעודי פלסטיני – אַבְתַּסאם מראענה, נזאר חסן, ג'וליאנו מר

צפייה: אוסטורה (נזאר חסן, 1998), פארדיס, גן עדן אבוד (אבתסאם מראענה, 2003), ג'נין, ג'נין (מוחמד בכרי, 2002) – קטעים. הילדים של ארנה (ג'וליאנו מר, 2003)

קריאת חובה:

עלון, קציעה ודליה מרקוביץ'. 2005. "מסה – הילדים של ארנה", תיאוריה וביקורת 27 (סתיו 2005): 209-214

ביבליוגרפיה נוספת (קריאת רשות):

- אופיר, עדי. 2001. *עבודת ההווה – מסות על תרבות ישראלית בעת הזאת*. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד
- אמיר, מעין (עורכת). 2007. *דוקומנטלי – מאמרים על קולנוע דוקומנטרי ישראלי*. תל-אביב: עם עובד
- בורשטיין, יגאל. 1990. *פנים כשדה קרב*. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד
- נווה, אייל ויוגב אסתר. 2002. *היסטוריות: לקראת דיאלוג עם האתמול*. תל-אביב: בבל
- פלדשטיין, אריאל. 2009. *חלוץ, עבודה, מצלמה – הקולנוע הארצישראלי והרעיון הציוני 1917-1939*. תל-אביב: עם עובד וספריית ספיר
- צימרמן, משה. 2001. *סימני קולנוע – תולדות הקולנוע הישראלי בין השנים 1896-1948*. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, דיונון
- Morag Raya. 2008. "The Living Body and the Corpse— Israeli Documentary Cinema and the Intifada". *Journal of Film and Video* 60 (3-4): 3-24
- Zanger Anat. 2005. "Women, Border, and Camera. Israeli Feminine Framing of War". *Feminist Media Studies* 5(3): 341–357